

Okolie Zvolena bolo osídlené už v paleolite — gravettienska stanica; v neolite — bukovohorská kultúra; v eneolite — hroby ľudu bádenskej kultúry. Z mladšej doby bronzovej pochádza hromadný nález zbraní a šperkov. Z mladšej doby železnej sa tu objavilo mohylové pohrebisko. V dobe rímsko-germánskej, ako aj v dobe Veľkomoravskej ríše sa tu nachádzali sídliská (Lámoš—Kuka—Jakubis, 1959; Balaša 1960; Mácelová 1978; Mácelová 1979).

Nad mestom, pri sútoku Hrona a Slatiny sa vypína vrch so zrúcaninami Pustého hradu. Hradný kopec zaujíma mimoriadnu strategickú polohu. Nachádza sa na rozhraní Štiavnického a Kremnického pohoria, uzatvárajúc zvolenskú a slatinskú kotlinu. Výhodnú polohu kopca oceňovalo ľudstvo už od mladšej doby kamennej. Náhodnými nálezmi a zberom z jeho priestoru sa získali pamiatky dokladajúce temer nepretržité osídlenie od najstarších čias až po našich slovanských predkov, kedy tu vybudované hradisko plnilo funkciu centra väčšieho územia. Po etapovitom obsadzovaní územia Slovenska maďarským etnikom, vzniká v priestoroch staršieho hradiska nové komitátne centrum — „Pustý hrad“, ktorý podľa Uhorského kronikára Anonyma stál už v 10. storočí. Mladší stredoveký kamenný hrad, pravdepodobne z prelomu 13.—14. storočia, bol vystavaný pod prvým s rovnakou funkciou. Oba hrady však už koncom 14., resp. začiatkom 15. storočia, sú už opustené a zanikajú (Menclová 1954, s. 5—21; Kuka 1966).

Problém genézy osady, resp. mesta, Zvolena je zatiaľ otvorenou otázkou plne nezodpovedanou, resp. nevyriešenou. Zvolen bol do 13. storočia slobodnou občinou kráľovských služobníkov. V treťom decénií 13. storočia (asi r. 1235) získava mestské privilégia (VSO 1976, s. 360—367). V roku 1244 (1243) Bélo IV. obnovuje osade zrušené výsady, t. z. už v tej dobe muselo existovať rozsiahlejšie osídlenie, pretože rozsahom privilégií — slobodná voľba richtára a farára, oslobodenie spod právomoci župana, od mýt, súdna samospráva a rozšírenie chotára, dostala osada de facto najväčšie predpoklady na postupnú premenu na mestskú aglomeráciu (Fejér CDH, IV, 1, 332—333). Ako mesto vystupuje až v roku 1326 (Fejér CDH, VIII, 4, 90—91). Tento časový a zrejme i urbanistický handicap sprevádzalo mesto prakticky dodnes.

Stred osídlenia tvorí obdĺžnikové pretiahle námestie, ktoré pravdepodobne konzervuje starú cestu vedúcu pod zámockým vŕškom. Jednotlivé domy sú, resp. boli, radené kolmo na os starej cesty. Dominantou námestia bol farský kostol sv. Alžbety z obdobia 1381—1390, jednofoďový s polygonálnym uzáverom a s predsunutou vežou, ktorý bol v neskorších obdobiach viacraz prestavovaný a upravovaný (Föglein 1926, s. 235; Súpis 1969, s. 475—481).

V osi dlhého pretiahlého námestia, na jeho južnej strane, na miernej vyvýšenine, ktorá prakticky dominuje celému námestiu, vznikla koncom 14. storočia ojedinelá architektúra — zvolenský zámok.

Zámok bol vystavaný medzi rokmi 1370—1382 Ľudovítom Veľkým, ako poľovnícky zámok typu talianskych mestských kastelov. Architektúra má pravidelný pôdorys obdĺžnika so štyrmi krídlami okolo ústredného nádvorja. Objekt pôvodne mal dve podlažia — prízemie a prvé poschodie, pričom prízemie bolo využívané ako obydlie pre čelaď i ako skladišťa a zásobárne. Poschodie, ako reprezentačné priestory príslušníkov kráľovskej dynastie a ich družín. V západnom krídle sa nachádzali dve veže vtiahnuté do kubusu architektúry a z interierovej strany arkádová chodba. Reprezentačné miestnosti na poschodí mali nástennú ornamentálnu maľbu. Okná na poschodí mali dvoj-trojdielne otvory s kamennými krížovými prútmi. Objekt bol neskôr viacráz rozširovaný, resp. zvyšovaný a prestavovaný.

Všetci autori zaoberajúci sa či už dejinami Zvolena ako mesta a či len samotným zámkom sa jednomyselne domnievajú, že trvalé opevnenie zámku je mladšieho dáta, ktoré vzniklo na prelome 15.—16. storočia (1491—1510), okolo pôvodne neopevnenej architektúry, čoho výrazom okrem iného sú i úzke štrbinové otvory po celom obvode prízemja.

Na východnej strane zámockého komplexu sa nachádza zámocká kaplnka, ktorá už svojím dispozičným riešením vyjadrovala mimoriadnu architektonickú hodnotu svojho priestoru.

Jej pôvodnú podobu poznal ešte z autopsie M. Bél, ktorý ju charakterizoval ako poschodovú s navzájom prepojenými priestormi (Bél 1735, s. 488). Všetky publikácie o predmetnej architektúre charakterizujú pôvodnú kaplnku ako najhonosnejší priestor zámku (Menclová 1954, s. 30, 34—35; Izakovičová 1964, s. 137—139; Súpis 1969, 476).

Pomerne nepresné a do určitej miery i, týkajúce sa určitých detailov, špekulatívne hypotézy upresnil, resp. vyvrátil, až základný hĺbkový výskum architektonicko-reštaurátorský, pod vedením A. Fialu a A. Leixnera. Autori na základe dosiahnutých poznatkov charakterizovali kaplnku tak, že nemá v súvekej hradnej architektúre na území Uhorska obdoby. Význam kaplnky je v jej jedinečnej koncepcii, v aplikovaní najpokrokovejších stredoeurópskych detailov konštrukcií, v originálnom dispozičnom riešení s obiehajúcou emporou a s prepojenými priestormi. Výskum potvrdil datovanie objektu (Fiala—Leixner 1974).

Asi na popud J. Eszterházyho, nitrianskeho biskupa, došlo k radikálnej prestavbe pôvodnej kaplnky, ktorá bola dokončená do roku 1784 (Menclová 1954, s. 56, pozn. 50). Interierovú architektúru odstránili až po obvodové murivá, východný uzáver strhli a nahradili novým. Do barokového muriva použili architektonické detaily z pôvodnej konštrukcie. Vznikol vysoký priestor zaklenutý pruskými klenbami, so stenami rozčlenenými radom piliastrov. Pod východnou časťou vznikla krypta, prístupná zo severnej vonkajšej strany schodišťom.

Rozsiahly archeologický výskum zámockého návršia uskutočnený v rokoch 1965—1968, pod vedením Š. Schönweitzovej-Tóthovej zistil staršie osídlenie kopca, pred výstavbou zámku. V centrálnom nádvorí sa zachytili zvyšky kamenných základov 23 m dlhého objektu, dlhšou osou vo smere V—Z. V pôvodnej dĺžke sa zachovalo severné rameno, ktoré na východnej strane prechádzalo do oblúka. V interieri sa zachytili základy troch piliarov, orientované paralelne so severným obvodovým murivom. Na severnej strane sa nachádzala prístavba o rozm. 10×11 m (Schönweitzová 1972, s. 253—278).

Napriek tomu, že autorka výskumu sa nevyslovuje jednoznačne o charaktere zachytenej architektúry, možno ju interpretovať ako sakrálnu architektú-

ru, a síce ako trojľodný kostol, zrejme bazilikálneho charakteru s neznámym (azda kláštorným objektom na severnej strane), postavený zrejme v prvej polovici 13. storočia. Komplex musel zaniknúť najneskôr pred výstavbou zámku.

Odkrytá architektúra sakrálného charakteru vrhá nové svetlo i na celkové urbanistické riešenie mesta a aj na situovanie mladšieho farského kostola. Bezpochyby bazilika na zámockom kopci bola pôvodnou sakrálnou stavbou vznikajúceho mesta a tvorila, dané už i svojou vyvýšenou polohou, dominantu mesta.

Výstavbou zámku došlo k jej zániku a zároveň vzniká nutná potreba nového kostola. Je tu i logická časová následnosť — zámok 1370—1382, farský kostol 1381—1390. Ovšem to sú otázky týkajúce sa iných problémov. Nutné ich spomínať iba z dôvodu situovania a lokalizovania kráľovského domu v areáli vzrástajúceho sa mesta, na jeho dominantnej polohe.

V období realizácie systematického výskumu S. Schönweitzovou-Tóthovou, bola už celá východná strana vonkajšieho nádvorja neprístupná, nakoľko v týchto miestach a priestoroch bola položená už nová dlažba. Po realizácii architektonicko-reštaurátorského výskumu vznikla akútna potreba archeologického výskumu exteriéru východnej časti kaplnky, umocnená požiadavkou pamiatkových orgánov, pred zamýšľanou úpravou objektu.

Úlohou dopĺňujúceho výskumu bolo teda ozrejmiť pôvodnú dispozíciu kaplnky pred jej radikálnou prestavbou. Tento aspekt musel byť aj determinantným pri výbere výskumnej metódy, umocnená ešte aj skutočnosťou, že celá tangovaná plocha bola zaliatá novu 20 cm hrubou betónovou dlažbou. Výskum sa preto musel uskutočňovať pomocou zisťovacích sond, ktoré sa však v záverečnej fáze prepojili, takže de facto došlo k plošnému odkryvu východnej a južnej exteriérovej časti kaplnky.

Nielen okolie kaplnky, ale všetky exteriérové časti zámku boli prekryté novovekou dlažbou, imitujúcou historickú dlažbu z veľkých riečnych okruhlíakov, zasadených do zemitého lôžka. Novoveká dlažba bola vyhotovená z menších riečnych okruhlíakov, zasadených do 15—20 cm hrubého betónového lôžka, pod ktorým sa nachádzala vyrovňavajúca vrstva škváry. Pod ňou, na celej skúmanej ploche, až do najväčších dosiahnutých hĺbok sa nachádzala hnedá masťná ílovitá zem. Vzhľadom na dosť problematickú statiku východnej časti kaplnky, betónová dlažba sa musela odstraňovať ručne.

Po celej južnej prečnievajúcej časti kaplnky z pravidelného kubusu zámockej architektúry, až po prvý oporný pilier polygónu, základy steny kaplnky prečnievali zvislú stenu o 10 cm. Základy boli vyhotovené z lomových kameňov, spájané špinavobiелou pomerne tvrdou maltou.

Vo vzdialenosti 230 cm od južnej obvodovej steny zámku, tesne pod vyrovňavajúcou vrstvou škváry sa nachádzalo základové murivo oporného piliera č. 1. Základy široké 180 cm boli vyhotovené z lomových kameňov spájané špinavobiелou maltou. Základy oporného piliera boli so základmi obvodového múru kaplnky previazané.

Smerom východným v 90 cm vzdialenosti od východného líca oporného piliera sa nachádzali ďalšie základy, široké iba 70 cm, stavané z lomových kameňov, spájané šedastou maltou, ktoré však neboli so základmi kaplnky previazané, ale stavané na styk. Jasná stavebná cezúra dosvedčuje následnosť stavby oboch základov. Vzhľadom k nepravidelnosti v predpokladanom intervale pôvodných oporných pilierov i k jeho menším rozmerom, sonda sa rozšírila južným smerom. Základy (označené ako základy č. 5) boli dlhé 285 cm a ich základová špára sa nachádzala v hĺbke 155 cm pod úroveň dnešného te-

Obr. 1. Zvolen — zámok. Južná stena kaplnky s opornými piliermi č. 1 a 5.

Obr. 2. Zvolen — zámok. Južná stena kaplnky s oporným pilierom č. 2 a so základmi č. 6.

rénu. Spodná časť základov o hĺbke 155 cm pod úrovňou dnešného terénu. Spodná časť základov o hrúbke 60 cm, ktorá presahovala líce hornej časti o 15–30 cm, bola vyhotovená z veľmi veľkých kusov lomových kameňov, bez maltového pojiva, na sucho. Až na túto vrstvu boli uložené kamene s maltovým pojivom s pomerne rovným lícovaním.

Vo vzdialenosti 30 cm od východného líca oporného pilieru č. 5 sa narazilo na základy oporného pilieru polygónu, označené ako základy č. 2, kolmo nasadajúce na hranu zošíkmeného muriva. Základy o rozmeroch 170×210 cm (dĺžka na hrane zošíkmenia) boli vyhotovené z väčších kusov lomových kameňov, precízne ukladané, so snahou po riadkovaní, spájané šedastou tvrdou maltou. Základy hlboké 155 cm, boli zasadené do masného ílovitého podlažia. Základy oporného pilieru č. 2 boli so základmi lode, resp. kaplnky, previazané. Hrana lomu obvodového muriva bola položená do stredu oporného piliera.

Šikmo smerom východným, vo vzdialenosti 220 cm od východného líca oporného pilieru č. 2 sa narazilo na severozápadné líce čelného oporného pilieru polygónu, označené ako oporný pilier č. 3. Väčšia časť základov bola pri ukladaní kanalizačného vedenia a elektrickej siete deštruovaná. Zachované boli v dĺžke 105–110 cm. Základy široké 200–205 cm boli vyhotovené totožnou technikou ako základy č. 1 a 2, t. j. veľké lomové kamene spájané šedastou tvrdou maltou, s pomerne rovnými lícami. I tieto základy boli so základmi obvodového múru kaplnky previazané. Juhovýchodná hrana uzáveru barokového polygónu sa nachádzala v 10 cm vzdialenosti od západného líca oporného pilieru č. 3. Bola proti pôvodnej gotickej hrane posunutá o 70 cm južnejšie, čím sa dostala až k severnému okraju pôvodného oporného pilieru.

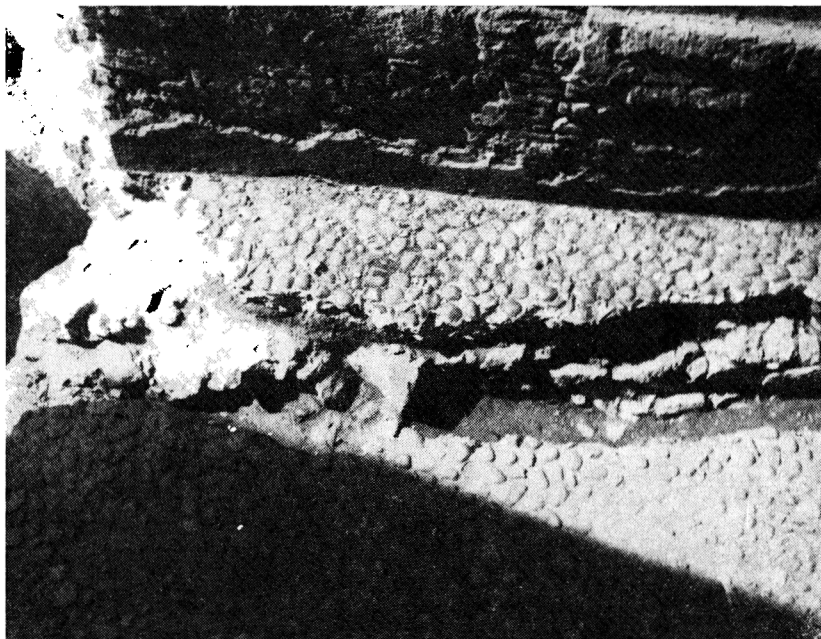
Výskumom sa podarilo zachytiť a obnažiť i základy pôvodnej čelnej steny polygónu, ktoré oproti barokovej úprave boli o 60, resp. 80 cm širšie. Základy čelnej steny boli previazané tak so základmi oporného pilieru č. 3, ako i s oporným pilierom č. 4. Od ideálnej roviny, resp. priamky, v dĺžke 260 cm sa uchyľovali o 20 cm. Od základov oporného pilieru č. 3, smerom severným v dĺžke 100 cm základy zachovávali priamu líniu. Od tohto bodu, t. j. v dĺžke 160 cm, až k napojeniu na základy oporného pilieru č. 4 sa ideálna rovina vychyľovala o 20 cm.

Základy čelnej steny polygónu boli vyhotovené z veľkých kusov lomových kameňov, ktoré boli spájané tvrdou šedastou maltou.

Vo vzdialenosti 260 cm od styku oporného pilieru č. 3 s čelnou stenou polygónu sa zachytili predpokladané základy oporného pilieru č. 4, ktoré rovnako ako oporný pilier č. 3, boli z väčšej časti deštruované kanalizačným vedením a elektrickou sieťou. Zachované boli v dĺžke 110–105 cm. Mali šírku 200–205 cm a boli vyhotovené z veľkých lomových kameňov, spájané šedou tvrdou maltou. Severovýchodná hrana barokového uzáveru polygónu sa nachádzala v 10–13 cm vzdialenosti od severného líca oporného pilieru. Oproti pôvodnej gotickej hrane bola posunutá o 70 cm severnejšie. Severné líce oporného pilieru č. 4 bolo prekryté a čiastočne i k nemu pristavané miešané murivo, ktoré patrilo ku barokovej schodiskovej konštrukcii, vedúcej do krypty.

Pravidelnosť systému oporných pilierov gotickej kaplnky bola narušená radikálnou barokovou prestavbou objektu. Pri nej došlo k úplnej likvidácii dvoch oporných pilierov (nad i pod úrovňou terénu) na severovýchodnej a severnej strane objektu, ktoré pôvodne tvorili 5 a 6 oporný pilier v pravidelnom systéme.

Pri odkrývaní oporného pilieru č. 2, sa na jeho južnej a východnej strane zachytilo torzo neznámych základov, orientované vo smere sever–juh. Z toho

Obr. 3. Zvolen — zámok. Východná čelná stena barokového polygónu s pôvodnými gotickými základmi.

Obr. 4. Zvolen — zámok. Styk základov pôvodnej čelnej steny polygónu a základov oporného pilleru č. 4.

dôvodu boli i pôvodne plánované rozmery výskumu rozšírené, resp. predĺžené smerom južným, ktorým sa sledovalo západné líce neznámeho múru. Východná strana tohoto múru, resp. základov, bola deštruovaná výkopom pre kanalizačnú rýhu, ktorá devastovala i väčšiu časť oporných pilierov č. 3 a 4. Koruna neznámych základov prebiehala v 20–25 cm hĺbke pod spodnou úroveň novovekej dlažby.

Základy boli vyhotovené z väčších i menších kusov lomových kameňov, medzi ktorými sa nachádzalo nápadne veľké množstvo riečnych okruhliakov. (Riečne okruhliaky v základoch kaplnky ani v základoch oporných pilierov použité neboli.) Kamene boli spájané hnedastou, pomerne ľahkomrviteľnou maltou. Základová špára sa nachádzala v hĺbke 110–115 cm. V spodnej časti sa nachádzal malý 10 cm úskok.

Neznáme základy, označené ako základy č. 6, boli so základmi oporného pilieru č. 2, resp. so základmi uzáveru kaplnky, previazané. (Väzbová technika vyzerala nasledovne: Ku základom kaplnky, resp. oporného pilieru, ktorých základová špára bola v hĺbke 150–155 cm, sa v hĺbke 110–115 cm pripájali základy č. 6. V dĺžke 35 cm boli základy č. 6 pristavané na styk, v dĺžke ďalších 35 cm boli spolu previazané atď.)

Západné líce základov č. 6 začínalo v 50 cm vzdialenosti od juhovýchodného nárožia oporného pilieru č. 2 a pokračovalo smerom južným v dĺžke 460 cm. Základy sa zachovali v celkovej dĺžke 7 m. Na východnej strane boli čiastočne deštruované kanalizačnou rýhou, na strane južnej toto kanalizačné vedenie, resp. jej široká murovaná šachta, úplne deštruovala základy, takže ich nebolo možné už ďalej sledovať.

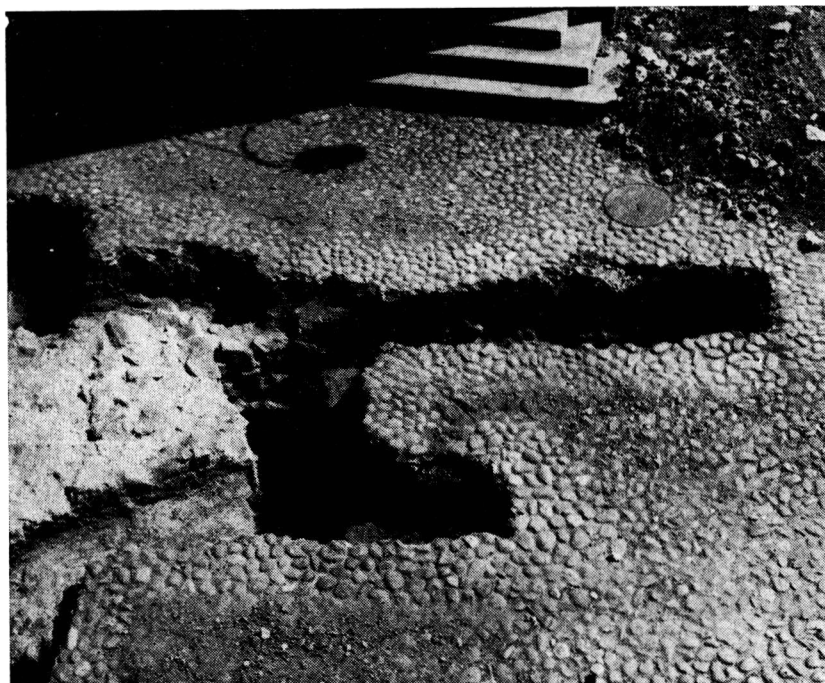
Previazanosť základov č. 6 so základmi oporného pilieru kaplnky jasne dosvedčujú súčasnosť ich vzniku, resp. výstavby. Boli orientované do smeru sever—juh, teda súbežne nielen s čelnou stenou polygónu — uzáveru kaplnky, ale súbežne i s murivom samotného paláca. Možno predpokladať, že vonkajšie — východné líce tohto múru bolo asi v jednej rovine s čelnou stenou polygónu kaplnky, t. z., že pôvodná šírka muriva sa mohla pohybovať okolo 2 m.

Keďže novoveké kanalizačné vedenie, ako aj jej šachta, úplne devastovala tento múr (pričom zarážajúca je skutočnosť, že ani vysokoerudovaní pracovníci projekcie, ani stavebný dozor, ani samotní pracovníci na pamiatky špecializovanej stavebnej organizácie, pri ukladaní kanalizačného systému nepostrehli devastáciu nielen oporných pilierov, ale ani základov, cez ktoré sa prebýjali minimálne v dĺžke 15–20 m), pokúsili sme sa malou sondou zachytiť jeho pokračovanie v priestore pred juhovýchodným nárožím hlavnej budovy.

Sondou o rozm. 110×90 cm, prehĺbenou do hĺbky 210 cm, sa základy nezachytili. Pod škvárovým lôžkom novovekej dlažby sa nachádzala 25 cm vrstva stavebnej suty, ktorá spočívala na dlažbe z riečnych okruhliakov, zachovalou veľmi torzovite. Pod ňou sa nachádzala 35 cm vrstva hnedej zeminy, premiešaná úlomkami tehál, ktorá ležala na 120 cm vrstve piesku. Hrubá vrstva piesku (jej celková hrúbka nebola zistená) dosvedčuje značné zemné úpravy, pravdepodobne pri výstavbe nového opevnenia na prelome 15.—16. storočia.

Záverom možno konštatovať, že doplňujúci archeologický výskum zámockej kaplnky vo Zvolene, postavenej súčasne s kráľovským domom v rokoch 1370–1382 objavil jej pôvodnú dispozíciu exteriérovú, ktorá bola pozmenená pri radikálnej barokovej prestavbe.

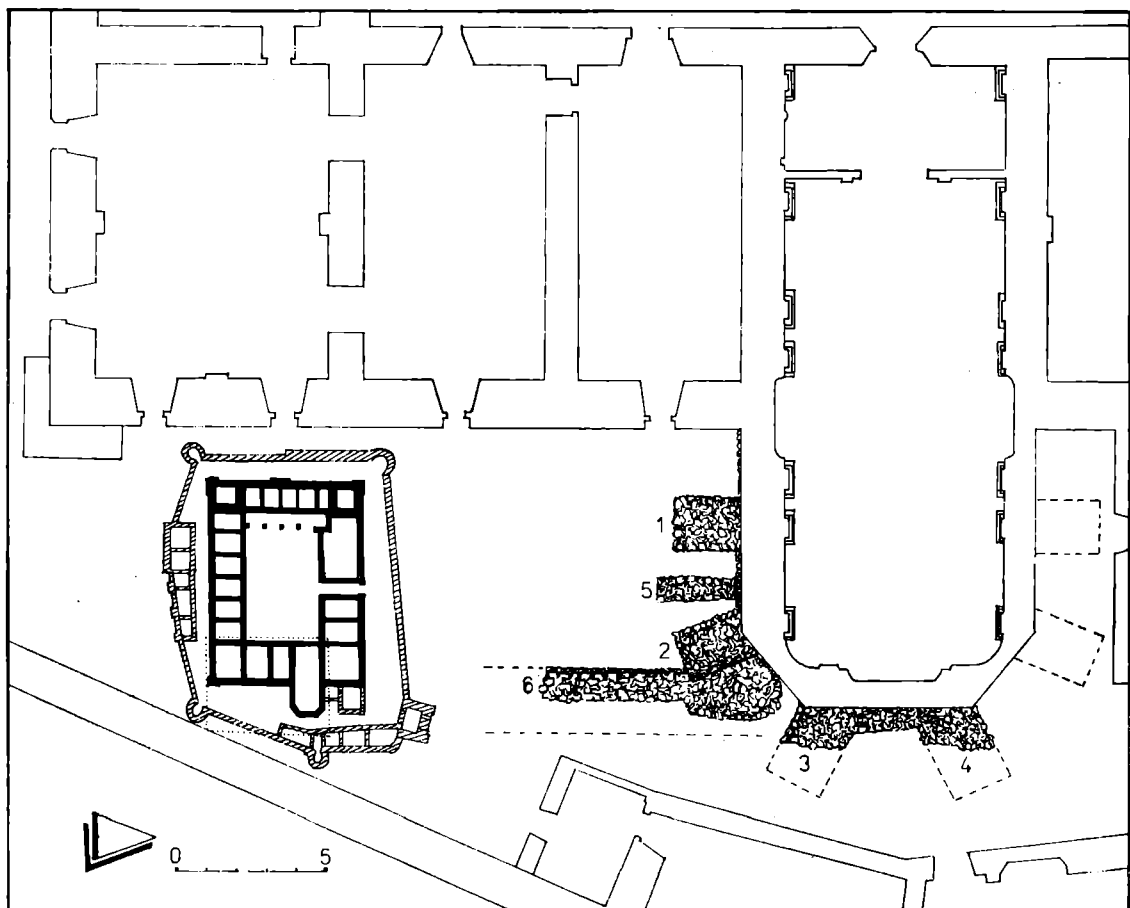
Prečnievajúca východná časť kaplnky z kubusu hlavnej budovy mala pravidielný systém oporných pilierov, a to dva po stranách lode a štyri na hranách polygónu.

Obr. 5. Zvolen — zámok. Základy múru pôvodného opevnenia a oporného pilleru č. 2.

Obr. 6. Zvolen — zámok. Styk základov oporného pilleru č. 2 a základov opevnenia.

Obr. 7. Zvolen — zámok. Pódorys skúmanej plochy.

Základy oporných pilierov i základy kaplnky boli vyhotovené z lomových kameňov, spájané šedastou maltou, zapúšťané do ílovitého podložia do hĺbky 150—155 cm. Základy všetkých zachytených oporných pilierov boli so základmi kaplnky previazané. Pri radikálnej barokovej úprave došlo k úplnej likvidácii pilierov na severovýchodnej a severnej strane, ostatné boli devastované po úroveň vtedajšieho terénu.

Šírka pilierov nebola rovnaká, pohybovala sa od 170 do 205 cm. Pravdepodobne vždy dva a dva oproti sebe stojace mali rovnaké dimenzie (možno usudzovať podľa dvoch zachovalých čelných pilierov). Pri barokovej prestavbe došlo k úplnej prestavbe východnej časti kaplnky. Pôvodný uzáver bol odstránený a miesto neho vystavali nový, líšiaci sa od pôvodného.

Dĺžka kaplnky bola skrátaná minimálne o 60 cm a čelná stena polygónu rozšírená o 140 cm. Pôvodné bočné steny polygónu mali dĺžku 420 cm a čelná stena 460 cm. Polygón bol teda viacmenej pravidelný.

Na južnej strane lode, medzi oporným pilierom č. 1 a 2 sa objavili základy ďalšieho, dodatočne pristavaného oporného pilieru (cezúra). Pravdepodobne už

počas existencie pôvodnej stavby došlo k statickým poruchám južnej steny, ktorú podchytili týmito pilierom.

Taktiež na južnej strane, medzi opornými piliermi č. 2 a 3 a južne od oporného pilieru č. 2 sa objavili neznáme základy v dĺžke 4,6, resp. 7 m, s rekonštruovateľnou šírkou okolo 2 m, ktoré boli so základmi sakrálnej stavby previazané. Odlišnosť však bola v ich technickom prevedení.

Tieto základy vyhotovené súčasne s kaplnkou a teda i celým zámkom v rokoch 1370—1382, možno interpretovať ako základy pôvodného kamenného opevnenia zámku. Čelná stena polygónu tvorila súčasť opevnenia. V hradnej architektúre takéto riešenie nie je ojedinelé (Beckov, Krásna Hôrka, Kežmarok, Horšovský Týn, Ryzmburg, pričom sakrálna architektúra buď je v jednej rovine s opevnením, alebo z neho apsidou vyčnieva).

Medzi opevnením a hlavnou budovou vznikol 8 m široký chránený priestor, dostačujúci pre pomocnú prevádzku, resp. prípadnú obranu, nakoľko ústredné nádvorie bolo situované do priestoru medzi krídla objektu.

V doterajšej odbornej literatúre, staršej i súčasnej, sa existencia súvekeho opevnenia zámku nepredpokladala. Jeho obja prináša nové pohľady na pôvodný výzor zvolenského kráľovského domu.

Literatúra

Balašša G., 1960: Praveké osídlenie stredného Slovenska. Martin.

Bél M., 1735: Notitia Hungariae II., Viena.

Fejér G., 1829-44: Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis, I—XI, Budae.

Flala A.—Leixner A., 1974: Nálezová správa.

Föglein A., 1926: Zólyom város XIII—XVI. században okirattal. Levéltári Közlemények III. Budapest.

Izakovičová M., 1964: Zvolenský zámok. Vlastivedný časopis.

Kuka P., 1966: Pustý hrad. Banská Bystrica.

Lamoš F.—Kuka P.—Jakubis A., 1959: História Zvolena. Martin.

Mácelová M., 1978: Sídliiskové nálezy z mladšej doby bronzovej v Kováčovej. AVANS za rok 1978. Nitra.

Mácelová M., 1979: Výskum slovanského sídliska v Sliači-Rybároch, AVANS za rok 1979, Nitra.

Súpis 1969: Súpis pamiatok na Slovensku 3, Bratislava.

Schönwietzová Š., 1972: Archeologický výskum v areáli Zvolenského zámku. Monumentum Tutela 8., Bratislava.

VSO 1976: Vlastivedný slovník obcí. Bratislava.

Zusammenfassung

Zur Befestigung des Schlosses von Zvolen

Zvolen war seit dem 13. Jahrhundert ein freies Gemeindegut der Königsdiener. Ungefähr im Jahre 1235 erhält es Stadtprivilegien, die 1244 durch den König Bela IV. erneuert wurden. Als Stadt tritt es jedoch erst im Jahre 1326 auf.

Das Zentrum der Einsiedlung bildet ein rechteckiger Platz, der die alte Straße respektiert. Die Häuser sind senkrecht auf die Achse der alten Straße gereiht. In der Platzachse, an der Südseite auf einer mäßigen Erhöhung, die in der ganzen Stadt dominiert, entstand Ende des 14. Jahrhunderts ein unikater Bau — das Schloß von Zvolen. Es wurde in den Jahren 1370—1382 durch Ludovít Veľký als ein Jagdschloß im Stil italienischer Stadtschlösser erbaut. Das Objekt hat einen rechteckigen Grundriß

mit vier Flügeln rundum eines Zentralhofes und war ursprünglich zweigeschossig. Im Erdgeschoß gab es Lager, Vorratskammern und Gesindestuben, im ersten Stock befanden sich Repräsentationsräume.

Alle Autoren, die sich entweder mit der Geschichte der Stadt oder des Schlosses selbst beschäftigen, sind darüber einig, daß das Schloß ursprünglich unbefestigt war und die Befestigung erst aus der Wende des 15./16. Jahrhunderts stammt (1491—1510).

An der Ostseite des Schlosses befand sich eine repräsentative zweigeschossige Kapelle mit miteinander verbundenen Räumen, die teilweise den Kubus des Hauptgebäudes übergreift. Die vorbereitete Denkmalbehandlung der Kapelle war der Anlaß zur Ergänzungsforschung, die in den Außenräumen des übergreifenden Teils durchgeführt wurde.

Bei der Erforschung wurde die ursprüngliche Außendisposition der gotischen Kapelle entdeckt, die bei einem radikalen Barockumbau gestört worden war. Die überragende Teil der Kapelle besaß ein regelmäßiges System von Stützpfeilern, zwei davon an den Schiffsseiten und vier an den Apsidenecken. Der Grundbau der Stützpfeiler wurde aus Bruchsteinen gemacht und sowohl mit dem Grundbau des Schiffes als auch mit demjenigen der Apside gegenseitig verbunden. Während des vor dem Jahre 1784 durchgeführten Barockumbaus wurden die Stützpfeiler beseitigt und die Apside völlig umgestaltet — verkürzt und verbreitert.

An der Südseite der Kapelle kam ein nord-südlich orientiertes Bruchstück unbekannter Baufundamente an den Tag, die mit dem Grundbau des Pfeilers, bzw. der Apside verknüpft, d. h. auch gleichzeitig gebaut wurden. Dieser Unterbau mit auffallend viel Flußgeröll, dessen Dichte auf 2 m geschätzt wird, kann als der Unterbau der ursprünglichen, gleichzeitig mit dem Hauptobjekt gebauten Befestigung interpretiert werden.

Bilderlegende:

- 1 Zvolen — Schloß. Südwand der Kapelle mit Stützpfeilern Nr. 1 und 5.
- 2 Zvolen — Schloß. Südwand der Kapelle mit dem Stützpfeiler Nr. 2 und dem Unterbau Nr. 6.
- 3 Zvolen — Schloß. Frontale Ostwand des Barockpolygons mit ursprünglichem gotischem Grundbau.
- 4 Zvolen — Schloß. Kontakt des Unterbaus der ursprünglichen Stirnwand des Polygons und desjenigen des Stützpfeilers Nr. 4.
- 5 Zvolen — Schloß. Unterbau der Mauer der ursprünglichen Befestigung und des Stützpfeilers Nr. 2.
- 6 Zvolen — Schloß. Kontakt des Unterbaus des Stützpfeilers Nr. 2 und desjenigen der Befestigung.
- 7 Zvolen — Schloß. Grundriß der erforschten Fläche.

